

„Az én lelkemben harmónia van”
Beszélgetés Cene gál István festőművésszel

Az utóbbi időben sok helyen nyíltak kiállításaid Magyarországon. Jelenleg szűkebb pátriánkban is láthatók a festményeid, egyrészt a Nógrád megyei Prima-díjas képzőművészeket bemutató kiállításon a megyeházán és a nemrégiben nyílt Salgótarjáni Tavasz Tárlaton is jelen vagy. A festményeid külföldi galériákban is láthatók. A munkatempód és a munkamódszered lehetővé teszi, hogy sok alkotásoddal tudj megmutatkozni egy időben?

Körülbelül 20 képet festek meg egy évben. Van, aki azt mondja, ez sok, van, aki azt, hogy kevés. A festészetből élek, ez a főállásom, ahhoz nem sok. Egy képet egy-másfél hónapig szoktam festeni. Egyszerre több képen is dolgozom és egy képnek több fázisa van. Ezenkívül az előmunkálatok is nagyon időigényesek.

Az alkotási folyamat minden képzőművész esetében más. Hogyan indul nálad a képalkotási folyamat?

Gyűjtöm az élményeket, sokat utazom. Mindig nálam van a fényképezőgép, fotózom, mivel fotó alapján festek. Amikor az élmények és a képek leülepednek, akkor ezeket földolgozom.

Ezt azt jelenti, hogy tudatosan szerkeszted a kompozíciót. Adott az élmény, a vászon... hogyan tovább?

Kifeszítem a vásznat a vakkeretre. Nekem nem tetszik a gyári alap, először mindig újraalapozom, van, amikor kétszer is. Szeretem, ha finom a vászon, ha eltűnnek a rostjai. Amikor ez megvan, akkor attól függően, hogy sötét vagy világos, hideg vagy meleg tónusú a kép, aláfestem egy színtónussal. Ezután döntöm el, hogy a képen mik lesznek a főhangsúlyok. Hogyha homogén háttérből indulok, akkor elkezdem azt megfesteni, ha valami nagyon precíz munkát kíván, akkor csinálom egy pontos előrajzot közvetlenül a vászonra. Az előrajzot nem úgy kell elképzelni, mint egy teljesen pontos ceruzarajzot. A fő arányrendszerek fenn vannak, amikor már az ecsettel megyek rá, akkor a színeket ez alapján oda teszem, ahová kell. Az általánostól haladok a részletek felé, mindig az apróbbakból indulok ki. Ha van főtéma, akkor ebből indulok ki, eköré festem a képet. Akkor van mélysége a képnek, ha rétegekből épül föl, ezért rétegről rétegre festek. Ami hátul van, azt festem meg először, majd a középteret, előteret... Ahogy épül össze a kép, úgy látom egységben és folyamatosan mélyítem az árnyékokat vagy emelik ki a fényeket. Aztán megnézem messzebről, és javítgatom utólag. Ezt a végtelenségig lehet játszani, míg olyan nem lesz, mint a fotó.

Aprólékos kidolgozással festesz. Könnyen kiadod a kezedből a képeket vagy sokat dolgozol rajtuk?

Sokat dolgozom rajtuk, és minél többet dolgozom rajtuk, annál elégedetlenebb leszek magammal. Pedig sokan azt hiszik, hogy ezek fotónyomatok. Mikor bekerül egy albumba vagy egy weboldalra, akkor tömörödik a nagy kép, így még fotószerűbb. Én mégse vagyok sok esetben elégedett.

A fotórealisztikus stílust képviseled. Korábban festettél szürrealisztikus képeket. Azok miből táplálkoztak?

Annak idején elkezdtem Madách *Tragédiájának* színeit festeni. Meg is festettem tizenötből hét színt. A londoni színnél akadtam el. Ahol szürreális lehetett, azok az első színek, az ókori, a bizánci, a párizsi, azokat viszonylag jól meg tudtam festeni. A londoni színt nem tudtam úgy földolgozni, ahogy szerettem volna. Mikor készült a festmény, már arra gondoltam, nem is ezt a témát kellett volna megfestenem.

Érdekes, pedig úgy tudjuk, hogy Madách egy rézkarc alapján formálta meg a londoni kapitalista társadalmat, William Hogarth A Southworki vásár című képének ihletésére készült el ez a szín.

Nem voltam magammal megelégedve ennek a színnek a kidolgozásában. Nagyméretű képek voltak, általában 1,20–1,40. Úgy terveztem, hogy mikor mind a 15 meglesz, akkor ebből csinálunk egy kiállítást. De olyan lassan haladtam vele, hogy a hat kép három év alatt készült el. Ráadásul szép lassan kezdtek megvenni. Jött egy vevő Franciaországból, elvitte a *Kiűzetés a Paradicsomból*, a bizánci elment Szombathelyre, szépen lassan szétszóródtak. Most jutottam el oda, hogy újra érdekel a téma. De ma már másképp festek. A szürrealista képeknél tiszta színekkel festettem, ma már csak tört színekkel dolgozom, lassan, vissza-visszanyúlva, a megszáradt részt javítgatva... Azért tart sokáig festeni, mert mindig meg kell száradni egy-egy rétegnek, hogy újra hozzányúlhassak. Minimum 2–3 napot várni kell a rétegekkel.

Nem tompul az ihlet, amikor napokig várni kell, amíg hetekig aprólékosan dolgozod ki a képet?

Ha van egy nagyméretű kép, és azt fested két hónapig... amikor két hónapig nézel egy felületet... az elején még nagy a lelkesedés, a végére kissé tompul. Ez olyan, mintha két hónapig ugyanazt a filmet néznéd közelről. Ráadásul közben a következő kép van az agyamban. Mikor az ember fest, rengeteg ideje van gondolkodni.

Ezért is van, hogy párhuzamosan dolgozol több képen?

Igen, van, amelyiket aláfestem, van, amelyik lakkozásra vár. Fő munka mindig egy van, amin dolgozom, de például az alapnak is száradni kell egy

hétig. Előrealapozok, előrerajzolok. A fotórealisztikus képeket nem is lehet másképpen csinálni, csak precízen.

Mikor kezdte el festeni és kitől tanulta a mesterséget?

4–5 évesen már rajzoltam, ez volt a kikapcsolódás gyerekkoromban. Rajzoltgattam, képregényeket másoltam. Művész nem volt a családban, de látták, hogy a gyerek ezzel akar foglalkozni. Salgótarjánban, a középiskola mellett folyamatosan jártam Iványi Dönci bácsihoz. Földi Péterhez 3 évig jártam rajzolni. Nála pasztelleztünk és skicceket, félalakokat, portrékat rajzoltunk. Mindenhová próbáltam eljutni, felkerestem a környékbelieket: Szabó Gáspárt, Mustót, a korosztályommal tartottam a kapcsolatot: Gelencsér Jani, Karácsony Attila, Ducsai Pisti... Aztán elkezdett érdekelni az olaj. Minden könyvet, ami ezzel foglalkozott, elolvastam. Egy Chardin-képen láttam, milyen ecseteket használ. 17 éves lehettem, amikor a barátommal elutaztam Pestre a művészellátóba, s amilyen festéket ott láttam, mindentől vettem egyet, meg egy méter vásznat. A vászonnak külön története van. Hazafelé jöttünk a vonaton, de át kellett szállni, mert a szerelvény egyik fele Egerbe ment, a másik Tarjánba. Mi a másik oldalon ültünk, elaludtunk és arra ébredtünk, hogy azt kiáltják: – Átszállás! Leugrottunk, s ott hagytam a vásznat, mert az föntre volt téve. A festék, ecset hazajött, a vászon meg utazott tovább Egerbe. Akkor farostokra festettem. 17–18 éves koromban elkezdtem olajjal dolgozni, azóta is csak azzal. 20–21 éves voltam, akkor már harmadszor se vettek föl a képzőre. Olyan szűk volt a keret, 30 embert vettek föl, 800-an jelentkeztek. Persze voltak kivételes szupertehetségek, de a 800 emberből 200-at biztosan fel lehetett volna venni. Megtudtam azt is, hogy Svábynak, a rektornak van egy felkészítője, ami számomra egy vagyonba került, hiszen alig kerestem. Kiderült, hogy aki oda jár, az jó eséllyel bekerül. Annyira nem is foglalkoztatott a rajz, én inkább festek. Mégis, mivel érdekelt a művészet, a festészet, jelentkeztem az akkor induló Miskolci Bölcsész Egyesületbe művészettörténet szakra. Kiváló tanáraink voltak, Töttösy, Végváry Lajos professzor volt a tanszékvezető, ő nyitotta meg az első kiállításomat, amelyik nem Tarjánban volt. Végváry professzornak ekkor elmeséltem, hogy nem akartak fölvenni a képzőre, mire ő megkérdezte, hogy minek akarok oda járni. – Hogy megtanuljak festeni – válaszoltam. Mire ő: – Pisti! Ott nem tanítanak festeni. Adnak instrukciókat, de ne képzeld, hogy effektíve tanítják, hogy kell színt keverni, mi a kompozíció. Ráadásul a 90-es években a figurális művészet nagyon el volt nyomva.

Most hogy áll ez?

Most sokkal jobban, bár Magyarországon kétesélyes. A 90-es években diplomát nem nagyon adtak ki figurális képre. Egy Patait, aki több tízmillióba kerül ma egy aukción, nem nézték semmibe. Vagy ma már azt mondják, hogy a XX. század egyik legnagyobb festője Csernus, de amikor 89-

ben a Műcsarnokban volt kiállítása, sokan prüszköltek, hogy lehet Caravagiót festeni a XX. században. Elindult az absztrakt, a 70-es években erre volt válasz a fotórealizmus, utána százfelé ágazott. Szép lassan eljött az egyéni mitológiák korszaka és minden eklektikus lett. Nekem ebből sok sikertelenségem volt. 91-ben beadtam a Tarjáni Tavasz Tárlatra képet, akkor kizsúrízték, és csak 26 évvel később adtam be egy ismerősöm unszolására újra. Nem az én világom volt, mintha más univerzumban járnék. Abban nem akarok igazságot tenni, hogy jó vagy nem jó. Ez a szép a művészetben, hogy ilyen színes. Én mindig úgy osztályoztam a képeket, hogy érdekel vagy nem érdekel. Ha valami érdekel, elmegyek a világ végére is megnézni, ha nem, a szomszédba se megyek el. Egyébként szerintem sok a blöff az absztrakt és a nonfiguratív művészetben. Ha hozzám a realizmus áll közelebb, akkor ezt művelem. Ha van olyan szerencsém, hogy másnak is ez tetszik, akkor örülök, ha nem, akkor így jártam. Azért nem kezdek el másképp festeni, mert ez a divat, ez a modern, amiben már nem is vagyok egészen biztos. Régen a realista festészet vált akadémiámmá, ma már sok esetben az absztrakt az. Normál esetben mindennek meg kell férnie egymás mellett. A cél ugyanaz, hogy üzenjünk a képpel, csak az út eltérő.

Sikereid vannak, mert sok helyen vannak képeid, kiállításokon, galériákban és magánembereknél.

Amikor kiderült, hogy a Miskolci Bölcsész Egyesület nem ad államilag elismert diplomát, egy év után elhagytuk a képzést. De milyen az élet! Egy bezárl, egy kinyílik. Elkezdtek vásárolni a képeimet, meghívtak kiállításokra, éreztem, hogy ez az egész elkezd működni. Öt évig festettem úgy olajjal, hogy egyetlenegy kiállításom nem volt. 50–60 festményem volt, de nem éreztem úgy, hogy ezt ki lehetett volna állítani. Pál Jóska¹ volt az első, aki látott bennem fantáziát. Közös gyökerünk, a ceredi származás is szerepet játszhatott abban, hogy sokat segített nekem, többször nyitotta meg a kiállításaimat. Jó kiállítás-rendező is volt. Elvittük a képeket, rögtön kiszórt 10-et, ezt ide, ezt oda... Nagyon érezte, mi hová való. Aztán Magyarországon már sokat állítottam ki, de az ún. hivatalos művészéletben nem szerepeltem, nem adtam be tárlatokra a képeimet. Aztán jöttek az első külföldi kiállítások. A legelső Hollandiában volt. A Népjóléti Képzési Központban dolgoztam akkoriban, ott szinte állandó jelleggel kinn voltak a falakon a képeim. Egy alkalommal Hollandiából jöttek vendégek, ők kérték, hogy vigyük ki. Utána még egyszer volt ott, rá 8–10 évre. Az első külföldi utam Párizsban volt, ekkor teljesen átértékeltem mindent.

Párizsban mi vagy ki volt rád hatással?

---

¹ Pál József a Palócföld egykori főszerkesztője. (A szerk.)

Sándorfi István volt véleményem szerint a legnevesebb magyar festő. Nála többször is jártam Párizsban. Hatéves korában került ki Magyarországról. Az apja az IBM magyar vezérigazgatója volt, de bebörtönözték, 56-ban szabadult, akkor ment ki a család külföldre. Nem tudtam olyan helyre menni a világon, ahol az ő nevét ne ismerték volna. Elmentem Londonba egy neves galériába. Egy idősebb úr jött befelé, amikor én mentem ki. Elkezdtünk beszélgetni, kiderült, hogy ő a galériás, mondtam neki, hogy Magyarországról jöttem. Csak egy magyar festőt ismert: Sándorfit. Mondtam, hogy én személyesen ismerem, erre adott egy Bernardi-albumot, kérte, hogy ha legközelebb találkozom Sándorfival, mondjam el, mennyire tiszteli őt. De ez így volt Olaszországban is. Most szeptemberben Barcelonában a Modern Művészetek Házában három szinten 150 Sándorfi-kép volt kiállítva. Ilyet még magyar festőnek nem láttam sehol. Hihetetlen, a Picasso Múzeum mellett pár méterre 3 hónapig... Itthon meg alig lehetett hallani a kiállításról.

Hogy ismerkedtetek meg?

Egyszer láttam egy festményt az interneten, nagyon tetszett, utánakerestem, kiderült, hogy Sándorfi festette. Megtaláltam a neten a weboldalát, de azt nem ő szerkesztette, hanem egy kanadai hölgy, aki a Sorbonne-ra járt. Neki írtam, ő adta meg István elérhetőségét. Aztán kimentem hozzá Párizsba, előtte föl se hívtam, csak e-mailt váltottunk. A címét se tudtam, csak egy telefonszám volt. Megérkeztem, először elmentem a Louvre-ba, csak azután hívtam föl egy telefonfülkéből. Üzenetrögzítő beszélt franciául. Rámondtam, hogy holnap 10-kor hívom. Gondoltam, ha nincs itthon, akkor se jöttem hiába, legalább megnézem a nagy dolgokat. Másnap hívtam, akkor már úgy szólt, hogy – Szervusz, István! Mikor szeretnél jönni? Mondta a címet. Nálam volt egy újság, arra lejegyeztem fonetikusán, amit mondott. Vettem egy térképet, ültem a Tuileriák kertjében egy hatalmas kihajtos térképpel. Arra emlékeztem, hogy az utcanévben *petit* van, aláhúzogattam ezeket. Őt ilyen utca volt. Választottam, elindultam az egyik felé gyalog, kezemben a térképpel. Útközben megálltam az érdekességeknél, pl. a Pompidou-központnál... A házon nem volt név, csak kódok a kaputelefonon. Fél óráig álltam ott, míg jött egy hölgy. Megkérdeztem, hogy ismeri-e. Hihetetlen! Ő volt a házvezetőnője. Nagyon izgatott voltam. Vastag falépcső ropogott a lábam alatt, rajta vastag, vörös szőnyeg. Egy teljes szint, hatalmas lakás, többméteres belmagasság... Ahol lakott, ott volt a műterem. Elöttem állt egy teljesen fekete ember fekete kimonóban, fekete ruha a lábára varrva, fekete rocker-haj. Kicsit archaikusan beszélt a magyart, nagyon lassan, úgy, mint a háború előtti magyar filmekben. Hatalmas bőr ülőgarnitúrára ültetett, először kellemetlenül, zavarban éreztem magamat, mit is fogok mondani. Aztán egy fél pohár fehér whiskey után másfél óra oldott hangulatú beszélgetés következett. Később találkoztunk Magyarországon is, amikor itt járt. Nagyon előzékeny, közvetlen, figyelmes, rendes figura, igazi úriember volt.

Látta a képeidet?

Igen. Akkoriban festettem az egyiptomi képeket. Talán miatta is hagytam abba. Elkezdtem neki mondani a történetet, hogy művészettörténeti korokat akarok megfesteni, egy kis görög, egy kis egyiptomi, eljutva egészen a modern korig... Leragadtam Egyiptomnál, összesen 36 képet festettem ebben a témában. Készült katalógus belőle, vittem neki. Azt mondta, hogy hagyjam abba a témát, mert az emberek elsősorban Egyiptomot nézik benne, másodsorban engem, a festőt. Azt javasolta, hogy semleges témákat fessek, mert akkor elsősorban a festőt nézik, másodsorban a témát. Már ott tartottam én is, hogy ismétlem magamat, éreztem, hogy ezt nem lehet a végtelenségig, mert kifulladás. Akkor jött a fény-árnyék korszak, olyan képeket festettem, hogy a fényen volt a hangsúly. Akkor hagytam el a tiszta színeket. Sándorfi is arra tanított, hogy tört színekkel kell festeni. Ez akkor nehéz volt, teljesen más festési módot jelent. Magadnak kell kikeverni a színt két-három-négy színből.

Most már te magad is mentorálsz, segítesz másokat. Cereden nemcsak egy művésztelep, hanem egy alkotótábor is szerveződik évről évre, melynek főszervezője, illetve az alkotók mentora, segítője vagy. Kiket gyűjtesz magad köré a ceredi alkotótáborban?

Fürjesi Csabáék művésztelepén az első két évben még én is részt vettem. De én mást akartam, ezért kezdtük el a budapesti barátommal, Szabó Gáborral ezt a szabad tábort, ahová bárki jöhet 12 éves kortól. Régen négy szakmai segítő volt: egy fafaragó, korongozó, egy kézműves, én pedig képviseltem az olajfestést. Most ketten irányítjuk a tábort. Egyre népszerűbb: a 20 év alatt kb. 200 ember megfordult itt. Szerveztünk már vagy 20–30 kiállítás. Van egy törzsmagunk, 25–30 ember. Köztük vannak profik, pl. az olasz, művészeti akadémiát végzett Luciano Esposito, és persze olyanok is, akik itt kezdtek elmélyedni a festészetben. 20 évesek vagyunk, ennek alkalmából szerkesztettünk egy patinás, keményborítású albumot. Ebben az évben július 21-én kezdődik a tábor, addigra szeretnénk megjelentetni egyrészt önéletrajzot, másrészt támogatók segítségével.

Külföldön sok képed elkel.

Igen. A debreceni Art Expo-ra elvittem egyszer a képeimet. Egy amerikaiak megtetszettek, azt mondta, hogy szeretne vásárolni, de most nem tudja elvinni, majd jelentkezik. Á! – gondoltam, nem lesz abból semmi. Három hónap múlva jelentkezett. Aztán jött az internet, fel tudtam tenni a képeimet. Egyre többen keresték itthon és külföldön is a képeket. Ma már 27 országban vannak festményeim. Az első komolyabb megkeresés Tajpejből érkezett. Ilyen csak a mesében van, úgy tűnt. Tizenegy képemet kiválasztott a tajpeji galéria művészeti menedzsere. Gondolkoztam, hogy hol láthatta meg a képeimet. Kiderült, hogy mivel régebben felraktam 30 képet egy

francia weboldalra, ott látta. Ilyenkor mindig eszembe jut a művészek sírása-rívása, hogy nem lehet képet eladni. Én meg megkérdezem, hogy tesztek érte valamit? Aztán volt még egy érdekes megkeresés. Pekingből, a kulturális minisztériumból hívtak, hogy 30 országból keresnek művészeket, egy nagy kiállítást terveznek az Európa Parlament dísztermében, a Chopin teremben abból az alkalomból, hogy 70 éve fejeződött be a háború. Azt kérték, hogy Magyarországot én képviseljem. Mindenkitől kértek egy képet a békéről és egyet a háborúról a *Művészek a békéért* című kiállításra. Meghívtak Brüsszelbe, ott 10 napig vendégül láttak, s aztán ezek a képek elmentek Pekingbe és egy múzeumi gyűjteménybe kerültek.

Tudsz úgy dolgozni, hogy meghatározzák a tematikát?

Először nemet mondtam, mert nagyon nehéz. Éppen benne voltam a tajpeji munkában. De nem hagytak békén. Nagyon kevés volt az idő és egyébként is más feladaton dolgoztam. Felhívtak egy hét múlva, hogy adnak plusz határidőt. Végül elkészítettem: az egyik fekete-fehérben ábrázol egy szövetséges repülőgépet, amint bombáz, a másik színesben mutat egy utasszállító gépet. Az egyik címe: *Félelem*, a másiké: *Szabadság*. A kettő kontrasztja egymásnak. Kiküldtem a képeket, és azt mondták, hogy nem fogadják el, mert nem náci gép van rajta, hanem szövetséges. Aztán elmagyaráztam, hogy itt nem az a lényeg, hanem az, hogy aki a földön van, az fél, teljesen mindegy, felülről ki bombázza. Végül elfogadták és nemhogy gond nem volt, hanem Brüsszelben még a European Art Star elnevezésű díjat is megkaptam. Ami a legtöbbet ért ebben, az az, hogy azokkal a művészekkel, akik a harminc országot képviselték, együtt voltam 10 napig.

A vevőid és a kiállítások is visszaigazolják, hogy jogosultsága van ma is a realiztikus művészetnek, a szép ábrázolásának.

Van ilyen és van olyan vevő. Az biztos, hogy keresik ezt a fajta stílust. A távol-keletiek egyik pályázati kiírásában is szerepelt, hogy csak realiztikus képeket fogadnak el. Ez megnyugvás volt a lelkemnek. Nálam nem zárja ki a szép és a harmonikus fogalma azt, hogy az műalkotás legyen. A magyar gondolkodásban benne van a bús magyar sors. A Távol-Keleten sokkal jobban keresik a harmóniát, színben, kompozícióban. Ott nem a negatívumokat látják először, míg Magyarországon sok esetben ennek ellenkezőjét érzem világlátásban is és a művészetben is, azt, hogy ami harmonizál, ami megy az esztétikai szép felé, az kétesélyes. Persze akinek lelkületében a depresszív hajlam kerekedik felül, nem hazudtolhatja meg önmagát, de senkinek nincs kizárólagos igazsága. Volt egy Monet, aki egész életében a szépet festette. És van, aki szereti az életben és a művészetben is a harmóniát, a szépet, a pontosságot. Az én lelkemben ez van benne, és ezért, remélem, a képeimen is ez látszik.

(Az interjút Gréczi-Zsoldos Enikő készítette.)